

Belgische biopiraten op de Filippijnen

ISABELLE DELFORGE
KATLIJN DEMUYNCK

Op 18 maart bracht Oxfam-Solidariteit een bioprospectiecontract aan het licht tussen het Vlaams farmaceutisch bedrijf, Janssen Pharmaceutica, de universiteit van Gent en een Filippijnse universiteit. De overeenkomst had betrekking op het verzamelen van plantenmateriaal voor medische doeleinden. De Filippijnse NGO, South East Asia Regional Institute for Community Education (SEARICE), die het vertrouwelijke document in handen kreeg en Oxfam-Solidariteit klagen hiermee de plundering aan van de natuurlijke rijkdommen van het Zuiden, door de multinationals van het Noorden.

De landen in het Zuiden bezitten een enorm potentieel aan natuurlijke rijkdommen. Tot nog toe is maar een heel klein aandeel van 's werelds plantengoed getest op geneeskrachtige eigenschappen. Een gebrek aan middelen leidt er in deze landen maar al te vaak toe dat ze niet in staat zijn om zelf hun natuurlijke rijkdommen te exploiteren.

Ondertussen is er een indrukwekkend offensief op gang gekomen van de grote farmaceutische bedrijven. Zij trekken massaal naar de ontwikkelingslanden op zoek naar interessant plantenmateriaal, met maar één doel voor ogen: het commercialiseren van de eventuele producten die zouden resulteren uit het onderzoek. Maar al te vaak neemt een dergelijk onderzoek de vorm aan van biopiraterij: plantenmateriaal wordt gesmokkeld of aan ridicule prijzen gekocht door de farmaceutische bedrijven die een octrooi kunnen nemen op de eventuele resultaten, met soms astronomisch winsten als gevolg... voor de bedrijven.

Een dubbele perversie: niet alleen lopen de ontwikkelingslanden de kans mis om zelf de vruchten te plukken van hun genetische rijkdommen, ze moeten voortaan ook nog eens gaan betalen om ze te mogen gebruiken.

Neokolonialisme

Het Zuiden wordt zo aan een versneld tempo leeggeplunderd. Men kan hier rustig spreken van een nieuwe kolonialisering: eerst waren de grondstoffen aan de beurt, nu het biologisch erfgoed. Er bestaat echter al een hele tijd een duidelijke regeling voor bioprospectie, een afspraak die België ondertekend en geratificeerd heeft: de Conventie over Biodiversiteit (CBD). Deze Conventie dateert van 1992 en werd door meer dan 150 landen ondertekend tijdens de top van Rio de Janeiro. Het is een wettelijk bindende overeenkomst. De CBD geeft de verschillende staten het soevereine recht om de toegang tot hun natuurlijk rijkdommen te reguleren en de belangen van de lokale gemeenschappen te beschermen. Ze voorziet verder ook dat alle onderzoek door externe bedrijven of universiteiten in een welbepaald samenwerkingsverband moet gebeuren met plaatselijke universiteiten en onderzoekslaboratoria, er moet een redelijke prijs worden betaald voor de stalen, en er moet ook technologische uitwisseling gebeuren, via bijvoorbeeld studiebeurzen, gemeenschappelijk onderzoek, uitwisseling van onderzoeksresultaten en dergelijke.

Op 28 mei laatstleden deed de 'intercontinentale caravaan' van 500 boeren uit India, Bangladesh, Latijns-Amerika en Afrika ook ons land aan. In Louvain-la-Neuve brachten deze betogers ondermeer een bezoek aan de multinational Monsanto, één van de reuzen van de biotechnologische industrie. Zij protesteerden er tegen de genetische manipulatie van gewassen en tegen de steeds groter wordende controle van deze grote bedrijven – via octrooien op levende organismen – op de natuurlijke rijkdommen van het Zuiden.

Een andere belangrijke bepaling uit de CBD stipuleert dat er een juiste en eerlijke verdeling moet gebeuren van de voordelen die voortvloeien uit de exploitatie van genetisch grondstoffen. De conventie concretiseert deze notie van juiste en eerlijke verdeling verder niet. Ze moet in de praktijk geval per geval worden gedefinieerd. En hier loopt het mis: op nationaal niveau moeten de ondertekenaars de CBD verder uitwerken; wat tot nog toe in België niet het geval is geweest. En dat creëert een vacuüm, waarvan de bedrijven volop weten te profiteren.

Een handleiding voor biopiraten

Het contract dat SEARICE ons bezorgde, is een flagrante schending, niet alleen van de CBD, maar ook van de Filippijnse wetgeving. De Filippijnen zijn immers één van de weinige landen die op een zeer gedetailleerde wijze een nationale wetgeving hebben opgesteld die de bepalingen van de CBD verder uitwerkt. Deze wet bepaalt onder andere dat geen enkele biologische substantie het land mag verlaten zonder dat er een staal van gedeponneerd wordt bij het Nationaal Museum en dat de eventuele winsten gedeeld moeten worden met de plaatselijke gemeenschappen. Het contract, dat wij in handen kregen, vertelt een heel ander verhaal: er wordt 10\$ betaald per staal, waarvoor het bedrijf in kwestie de exclusieve rechten verwerft op alle verdere ontwikkelingen van het materiaal. Bovendien heeft het bedrijf het exclusieve beslissingsrecht over de commercialisatie, maar ook over de publicatie van de resultaten. Het is dus niet ondenkbaar dat interessante resultaten voor een bepaalde plaatselijke ziekte (denk maar aan de slaapziekte) die echter commercieel niet interessant zijn omdat er geen Westerse markt is voor de geneesmiddelen, gewoon in de lade van zo'n bedrijf blijven liggen. De zwijgplicht van maar liefst 10 jaar, die in dit contract aan de Filippijnse partneruniversiteit wordt opgelegd, spreekt boekdelen. Er wordt verder in dit contract geen retour voorzien naar de lokale gemeenschappen: enkel de universiteit zou in zeer beperkte mate meedelen in eventuele winsten. Er is geen samenwerking voorzien, geen technologische overdracht, geen uitwisseling van onderzoeksresultaten... Een enkele studiebeurs is de pleister op de wonde. Het meest flagrante is misschien nog wel dat de volledige verantwoordelijkheid om te voldoen aan alle vereisten van de internationale en Filippijnse wet door Janssen volledig wordt afgeschoven op de Filippijnse partneruniversiteit. Eigenlijk komt dit neer op puur machtmisbruik. De bijzondere aandacht voor de kwetsbare positie van de ontwikkelingslanden, die ingeschreven staat in de CBD, wordt hier netjes omgekeerd.

'Openbaar' onderzoek?

Nog een pikant detail: tussenpersoon voor dit onderzoek is een zekere Luc Van Puyvelde van de Gentse Universiteit. Hij runt vanuit Gent een wereldwijd bioproductieprogramma... voor het Mechelse biotechnologiebedrijf TIBOTEC, dat een exclusief samenwerkingsakkoord met Janssen Pharmaceutica heeft. Dat roept een heleboel vragen op over de positie van universiteiten als publieke onafhankelijke instellingen, die bij onderhandelingen met universiteiten in ontwikkelingslanden geen misbruik zouden mogen maken van hun bevoorrechte positie omwille van puur commerciële doeleinden.

Dergelijke eenzijdige contracten die flagrant de rechten van de verstrekker van het materiaal schenden en een aanfluiting zijn van de plichten van de prospecterende partij, blijken schering en inslag in België. Sterker nog, de farmaceutische bedrijven, waaronder Janssen en TIBOTEC, vinden deze gang van zaken volkomen gerechtvaardigd met het eeuwige argument dat de kosten van het onderzoek zontzaglijk hoog zijn, dat geheimhouding van het onderzoek en exclusieve rechten in de vorm van een octrooi de enige bescherming bieden. Het is voldoende een blik te werpen op de astronomische winsten van deze bedrijven om dit argument ontkrachten. Bovendien gaat het volledig voorbij aan de rechten van de plaatselijke gemeenschappen. De prospectie gebeurt immers niet zomaar in het wilde weg: het geval van Janssen ging men af op de kennis van de plaatselijke gemeenschappen over geneeskrachtige planten die zij sinds mensenheugenis gebruiken. Een bedrijf als Janssen kan maar een octrooi verwerven als er nog niets over deze kennis is gepubliceerd.

Het wordt hoog tijd dat België eindelijk zijn verbintenissen nakomt, die het door de ondertekening van de CBD heeft aangegaan. Deze CBD-bepalingen moeten dringend in de Belgische nationale wetgeving worden opgenomen. Ook het octrooi recht op levende organismen moet opnieuw bekeken worden, zowel op Europees niveau als op mondiaal niveau. Samen met onze partners in het Zuiden zullen we de strijd blijven voeren tegen de privatisering van het menselijk erfgoed ten voordele van enkele grote commerciële bedrijven en ten nadele van de rest van de mensheid.

Naar aanleiding van de actie van Oxfam-Solidariteit, heeft de Belgische pers uitgebreid bericht over dit Belgisch geval van biopiraterij. Wie meer informatie wenst over dit dossier of over de reacties in de pers, kan steeds terecht bij Thierry Kesteloot (Campagne Voedselveiligheid)

☎ 02/501.67.43 – thierry.kesteloot@oxfamsol.be

Isabelle Delforge en Katlijn Demuyne zijn stafmedewerkers van Oxfam-Solidariteit.